

RAAD VAN STATE
afdeling Wetgeving

CONSEIL D'ÉTAT
section de législation

advies 61.617/3
van 30 juni 2017

avis 61.617/3
du 30 juin 2017

over

sur

een ontwerp van besluit van de
Brusselse Hoofdstedelijke
Regering 'betreffende het
verbod op het doden en
slachten buiten erkende
plaatsen van schapen, geiten,
gekweekt wild en varkens'

un projet d'arrêté du
Gouvernement de la Région de
Bruxelles-Capitale 'relatif à
l'interdiction de la mise à mort
et de l'abattage hors des lieux
autorisés des ovins, caprins,
gibiers d'élevage et porcins'

Op 31 mei 2017 is de Raad van State, afdeling Wetgeving, door de Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken verzocht, binnen een termijn van dertig dagen een advies te verstrekken over een ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering ‘betreffende het verbod op het doden en slachten buiten erkende plaatsen van schapen, geiten, gekweekt wild en varkens’.

Het ontwerp is door de derde kamer onderzocht op 20 juni 2017. De kamer was samengesteld uit Jan SMETS, staatsraad, voorzitter, Jeroen VAN NIEUWENHOVE en Koen MUYLLE, staatsraden, Jan VELAERS en Johan PUT, assessoren, en Annemie GOOSSENS, griffier.

Het verslag is uitgebracht door Rein THIELEMANS, eerste auditeur.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst van het advies is nagezien onder toezicht van Jeroen VAN NIEUWENHOVE, staatsraad.

Het advies, waarvan de tekst hierna volgt, is gegeven op 30 juni 2017.

*

Le 31 mai 2017, le Conseil d'État, section de législation, a été invité par le Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de la Mobilité et des Travaux publics à communiquer un avis, dans un délai de trente jours, sur un projet d'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale ‘relatif à l'interdiction de la mise à mort et de l'abattage hors des lieux autorisés des ovins, caprins, gibiers d'élevage et porcins’.

Le projet a été examiné par la troisième chambre le 20 juin 2017. La chambre était composée de Jan SMETS, conseiller d'État, président, Jeroen VAN NIEUWENHOVE et Koen MUYLLE, conseillers d'État, Jan VELAERS et Johan PUT, assesseurs, et Annemie GOOSSENS, greffier.

Le rapport a été présenté par Rein THIELEMANS, premier auditeur.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise de l'avis a été vérifiée sous le contrôle de Jeroen VAN NIEUWENHOVE, conseiller d'État.

L'avis, dont le texte suit, a été donné le 30 juin 2017.

*

STREKKING VAN HET ONTWERP

1. Het voor advies voorgelegde ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering strekt ertoe te bepalen dat ter uitvoering van artikel 16, § 2, van de wet van 14 augustus 1986 ‘betreffende de bescherming en het welzijn der dieren’ (hierna: de Dierenwelzijnswet), het doden en het slachten van schapen, geiten, varkens en gekweekt wild buiten erkende plaatsen (namelijk een slachthuis¹ of een tijdelijke slachtplaats²) voor particulier huishoudelijk gebruik door de eigenaar ervan of door een persoon onder de verantwoordelijkheid en het toezicht van de eigenaar, verboden is (artikelen 1 en 2 van het ontwerp). Inbreuken op het verbod worden bestraft overeenkomstig artikel 36 van de Dierenwelzijnswet (artikel 3 van het ontwerp).

RECHTSGROND

2. De rechtsgrond voor het ontworpen besluit wordt blijkens de aanhef ervan gezocht in artikel 16, § 2, van de Dierenwelzijnswet. Bij het eerste lid van die paragraaf wordt de Koning (lees: de Brusselse Hoofdstedelijke Regering) gemachtigd om de methoden van slachten en bedwelmen te bepalen volgens de omstandigheden van het slachten en de diersoort. Op grond van het tweede lid van paragraaf 2 kan de Koning (lees: de Brusselse Hoofdstedelijke Regering) bepalen dat sommige slachtingen voorgeschreven door de ritus van een eredienst moeten worden uitgevoerd in erkende slachthuizen of in inrichtingen erkend door de minister tot wiens bevoegdheid het dierenwelzijn behoort (lees: de Brusselse Hoofdstedelijke Regering)³ na advies van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen, door offeraars die daartoe zijn gemachtigd door vertegenwoordigers van de eredienst.

Deze bepalingen bevatten geen machtiging om het doden en het slachten van dieren buiten erkende plaatsen te verbieden of om te bepalen waar dieren gedood en geslacht mogen worden. De gemachtigde verklaarde daaromtrent het volgende:

“De Brusselse Hoofdstedelijke Regering meent wel degelijk dat artikel 16, § 2, van de wet 14 augustus 1986 de uitdrukkelijke rechtsgrond is voor het ontwerp besluit. De Brusselse Hoofdstedelijke Regering beoogt met het ontwerp een oplossing te bieden voor het probleem dat slachtingen buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats *de facto* zonder bedwelming gebeuren. Hoewel de bestaande regelgeving, zoals artikel 16, § 1 van de wet van 14 augustus 1986, dit reeds verbiedt, zijn er problematische situaties. Een effectieve controle met bestraffing conform de bestaande regelgeving is in de praktijk onvoldoende haalbaar. De enige mogelijke oplossing om het hoofd te bieden aan deze problematische situaties, is het volledige verbod op het doden en slachten buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats. Dit is de enige manier om een einde te stellen aan

¹ Een slachthuis wordt gedefinieerd als “elke voor het slachten van landdieren gebruikte inrichting die onder verordening (EG) nr. 853/2004 [van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong] valt” (artikel 1, 5°, van het ontwerp). Volgens punt 1.16 van bijlage I bij die verordening wordt als slachthuis gedefinieerd “een inrichting voor het slachten en uitslachten van dieren waarvan het vlees bestemd is voor menselijke consumptie”.

² Dit is “een erkende plaats door de minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wiens bevoegdheid het dierenwelzijn behoort en ter beschikking gesteld voor het doden of slachten” (artikel 1, 6°, van het ontwerp).

³ Artikel 94, § 1, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 ‘tot hervorming der instellingen’.

alle thuisslachtingen die dus in de praktijk zonder bedwelmeling gebeuren. Artikel 16, § 2, van de wet van 14 augustus 1986 voorziet dat de Koning onder meer de methoden van slachten kan bepalen. Het feit dat slachten enkel nog mogelijk is in het slachthuis of de tijdelijke slachtplaats heeft wel degelijk betrekking op de manier van slachten, namelijk dat deze dient te gebeuren in het slachthuis of de tijdelijke slachtplaats.”

De Raad van State kan zich niet aansluiten bij deze zienswijze aangaande de draagwijdte van de term “methoden van slachten” in artikel 16, § 2, eerste lid, van de Dierenwelzijnswet. De memorie van toelichting bij het ontwerp dat tot deze wet heeft geleid bevat weliswaar geen nadere duiding over deze draagwijdte,⁴ maar de algemene betekenis van de term methode is volgens het *Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal* een “vaste, weldoordachte manier van handelen om een bepaald doel te bereiken”. Deze term refereert dus aan een bepaalde handelwijze, en niet aan een plaats waar de slachting mag of moet worden uitgevoerd.

Artikel 16, § 2, tweede lid, van de Dierenwelzijnswet heeft enkel betrekking op slachtingen volgens de ritus van een eredienst. Op grond van deze bepaling kan worden voorgeschreven dat rituele slachtingen buiten een slachthuis of een erkende tijdelijke slachtplaats niet mogelijk zijn.⁵ Ze biedt evenwel geen rechtsgrond om het doden en slachten van dieren in het algemeen (dus ook voor niet-rituele slachtingen) buiten een slachthuis of tijdelijke slachtplaats te verbieden.

Artikel 16, § 2, van de Dierenwelzijnswet biedt bijgevolg geen rechtsgrond voor het ontworpen besluit, evenmin overigens als artikel 16, § 3, van dezelfde wet.

Ook een beroep op de algemene uitvoeringsbevoegdheid van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,⁶ gelezen in samenhang met de artikelen 15 of 16 van dezelfde wet, volstaat niet om het ontworpen besluit te dragen. Er kan uit die wetsbepalingen immers niet worden afgeleid dat de wetgever een algemeen verbod inzake het doden en slachten van dieren buiten slachthuizen of tijdelijke slachtplaatsen voor ogen had.

3. Artikel 24, eerste lid, van de wet van 5 september 1952 ‘betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel’ bepaalt dat het slachten buiten de slachthuizen verboden is, behoudens indien het dier niet onderworpen is aan de keuring die krachtens artikel 2 van dezelfde wet is opgelegd of indien een wettelijke of reglementaire bepaling het slachten op rituele wijze buiten een slachthuis toestaat. Artikel 2, eerste lid, van dezelfde wet schrijft voor dat slachtvlees, afkomstig van dieren die binnen het rijk geslacht zijn, moet worden gekeurd na de slachting. Alleen vlees, afkomstig van door een particulier “te zijnen huize” geslachte varkens, schapen, geiten, geitjes en lammeren, en uitsluitend bestemd om in de behoeften van het huisgezin te voorzien, wordt van die verplichting uitgezonderd.

⁴ *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 469/1, 9.

⁵ Zie overigens het koninklijk besluit van 11 februari 1988 ‘betreffende sommige door een religieuze ritus voorgeschreven slachtingen’ dat werd genomen ter uitvoering van die wetsbepaling.

⁶ Artikel 8 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 ‘met betrekking tot de Brusselse Instellingen’, gelezen in samenhang met artikel 20 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 ‘tot hervorming der instellingen’.

Uit de combinatie van beide bepalingen kan worden afgeleid dat het slachten van schapen, geiten en varkens buiten een slachthuis toegelaten is voor een particulier thuis en voor eigen gebruik of indien een wettelijke of reglementaire bepaling het slachten op rituele wijze buiten een slachthuis toestaat. Aangezien de ontworpen regeling ingaat tegen deze bepalingen, is het niet mogelijk om ervoor te steunen op de algemene uitvoeringsbevoegdheid, gelezen in samenhang met deze bepalingen, in zoverre die aansluiten op de bevoegdheid van de gewesten inzake dierenwelzijn.⁷

4. De conclusie is dat, bij gebrek aan rechtsgrond, de ontworpen regeling geen doorgang kan vinden. Dat is pas mogelijk wanneer de Dierenwelzijnswet wordt gewijzigd, hetzij om de ontworpen regeling in die wet te integreren, hetzij om de Brusselse Hoofdstedelijke Regering uitdrukkelijk te machtigen om de ontworpen regeling uit te vaardigen.

In beide gevallen moet het betrokken voorontwerp van ordonnantie om advies worden voorgelegd aan de Raad van State.

SLOTOPMERKING

5. Ook indien het wordt uitgewerkt in de vorm van een voorontwerp van ordonnantie, moet het beoogde verbod op het doden en slachten buiten erkende plaatsen verenigbaar zijn met de bepalingen van verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 ‘inzake de bescherming van dieren bij het doden’. Indien zou blijken dat dit niet het geval is, heeft het uitwerken van een voorontwerp van ordonnantie immers geen zin.

Verordening (EG) nr. 1099/2009 bevat alleszins geen uitdrukkelijke bepaling die inhoudt dat het doden en het slachten van dieren enkel in een slachthuis⁸ is toegelaten. In een aantal adviezen⁹ heeft de Raad van State uit artikel 4, lid 4,¹⁰ van de verordening afgeleid dat het

⁷ De wet van 5 september 1952 behoort immers voor het overgrote gedeelte tot de bevoegdheid van de federale overheid.

⁸ Overeenkomstig artikel 2, k), van de verordening is een slachthuis “elke voor het slachten van landdieren gebruikte inrichting die onder Verordening (EG) nr. 853/2004 valt”. Zie in dat verband voetnoot 1.

⁹ Adv.RvS 56.442/3 van 27 juni 2014 over een ontwerp van koninklijk besluit ‘inzake de bescherming van dieren bij het slachten en doden’; adv.RvS 57.522/3 van 11 juni 2015 over een ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering ‘houdende wijziging van het Koninklijk Besluit van 11 februari 1988 betreffende sommige door een religieuze ritus voorgeschreven slachtingen’; adv.RvS 59.272/4 van 12 mei 2016 over het ontwerp dat heeft geleid tot het besluit van de Waalse Regering van 18 augustus 2016 ‘modifiant l’article 2 de l’arrêté royal du 11 février 1988 relatif à certains abattages prescrits par un rite religieux’; adv.RvS 59.484/3 en 59.485/3 van 29 juni 2016 over een voorstel van decreet van het Vlaamse Gewest ‘houdende wijziging van diverse bepalingen van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, wat een pijnloze manier van sterven van te slachten dieren betreft’ en over een voorstel van decreet van het Vlaamse Gewest ‘houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren en de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel, wat betreft het invoeren van een verbod op het onverdoofd ritueel slachten’, *Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nrs. 111/2 en 351/2; adv.RvS 60.505/3 van 29 december 2016 over het ontwerp dat heeft geleid tot het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 9 februari 2017 ‘betreffende de bescherming van dieren bij het slachten en doden’; adv.RvS 60.870/4 en 60.871/4 van 20 februari 2017 over een voorstel van decreet van het Waalse Gewest ‘modifiant la loi du 14 août 1986 relative à la protection et au bien-être des animaux, en vue d’interdire l’abattage rituel des animaux sans étourdissement préalable’ en over een voorstel van decreet van het Waalse Gewest ‘visant à interdire l’abattage sans étourdissement en Wallonie’, *Parl.St.* W.Parl. 2014-15, nr. 110/2 en 2016-17, nr. 604/2.

onverdoofd slachten binnen het kader van religieuze riten enkel mogelijk is in een slachthuis en bijgevolg niet door een particulier thuis kan gebeuren.¹¹

Op de vraag hoe de ontworpen regeling zich verhoudt tot de verordening, antwoordde de gemachtigde het volgende:

“De Verordening nr. 1099/2009 voorziet dat dieren uitsluitend gedood worden nadat zij zijn bedwelmd volgens de methoden en desbetreffende specifieke toepassingsvoorschriften, zoals beschreven in bijlage I van de verordening. De toestand van bewusteloosheid en gevoelloosheid moet worden aangehouden tot bij het dier de dood is ingetreden.

(...)

De aard van deze methoden zorgt ervoor dat het praktisch zo goed als onmogelijk is om dieren conform de vereisten van de verordening te doden buiten een slachthuis of een tijdelijke slachtplaats.

Verordening nr. 1099/2009 vereist zo dat slachten in een slachthuis gebeurt.

Artikel 10 van verordening nr. 1099/2009 verduidelijkt dat enkel de voorschriften van onder meer artikel 4, lid 1 van toepassing zijn voor particulier huishoudelijk verbruik van andere dieren dan pluimvee, konijnen en hazen en de daarmee verband houdende activiteiten buiten het slachthuis door de eigenaar ervan of door een persoon onder de verantwoordelijkheid en het toezicht van de eigenaar. Bijkomende voorschriften zijn van toepassing op het slachten buiten het slachthuis van andere dieren dan pluimvee, konijnen, hazen, varkens, schapen en geiten voor particulier huishoudelijk verbruik.

Dit betekent dat dieren buiten een slachthuis kunnen worden gedood voor particulier huishoudelijk verbruik.

Dit betekent eveneens dat pluimvee, konijnen en hazen wanneer gedood buiten het slachthuis voor particulier huishoudelijk verbruik, niet voorafgaand bedwelmd dienen te worden, de andere dieren dienen wel voorafgaand bedwelmd te worden.

¹⁰ Die bepaling luidt als volgt: “Indien dieren worden geslacht volgens speciale methoden die vereist zijn voor religieuze riten, zijn de voorschriften van lid 1 niet van toepassing mits het slachten plaatsvindt in een slachthuis.” Artikel 4, lid 1, van de verordening luidt als volgt:

“Dieren worden uitsluitend gedood nadat zij zijn bedwelmd volgens de methoden en de desbetreffende specifieke toepassingsvoorschriften zoals beschreven in bijlage I. De toestand van bewusteloosheid en gevoelloosheid wordt aangehouden tot bij het dier de dood is ingetreden.

De in bijlage I vermelde methoden die niet de onmiddellijke dood tot gevolg hebben (hierna ‘eenvoudige bedwelming’ genoemd), worden zo spoedig mogelijk gevolgd door een methode die de dood garandeert, zoals verbloeden, pithing, elektrocutie of langdurige blootstelling aan zuurstoftekort.”

¹¹ Wat betreft de verenigbaarheid van artikel 4, lid 4, van de verordening met de vrijheid van godsdienst is een prejudiciële vraag aanhangig bij het Hof van Justitie, die luidt als volgt: “Is artikel 4, lid 4, samen gelezen met artikel 2, k, van verordening (EG) nr. 1099/2009^(...) van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden ongeldig wegens een schending van artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, artikel 10 van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie en/of artikel 13 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, doordat zij bepalen dat dieren volgens speciale methoden die vereist zijn voor religieuze riten slechts zonder bedwelming mogen geslacht worden in een slachthuis dat onder de toepassing valt van verordening (EG) nr. 853/2004^(...), terwijl in het Vlaams Gewest onvoldoende capaciteit aanwezig is in dergelijke slachthuizen om te voldoen aan de vraag die jaarlijks ter gelegenheid van het islamitische Offerfeest ontstaat naar onbedwelmd ritueel geslachte dieren, en de lasten om tijdelijke, met het oog op het islamitische Offerfeest, door de overheid erkende en gecontroleerde slachtinrichtingen om te vormen naar slachthuizen die onder de toepassing vallen van verordening (EG) nr. 853/2004, niet pertinent lijken om de nagestreefde doelstellingen van dierenwelzijn en volksgezondheid te bereiken en hiermee niet evenredig lijken te zijn?” (verzoek om een prejudiciële beslissing, ingediend door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel (België) op 1 augustus 2016 – Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen e.a. tegen Vlaams Gewest (zaak C-426/16) (2016/C 383/06)).

Tot slot betekent dit dat bij het doden buiten het slachthuis voor particulier huishoudelijk verbruik van andere dieren dan varkens, schapen en geiten bijkomende voorschriften gelden die voornamelijk betrekking hebben op de fixatiemethoden gebruikt bij het bedwelmen.

Uit de praktijk blijkt dat van zodra een bedwelming vereist is, het slachten *de facto* in het slachthuis of een tijdelijke slachtplaats moet gebeuren. Men lijkt niet voldoende geëquipt te zijn om aan de voorschriften van de verordening te voldoen om bedwelmd te slachten buiten het slachthuis of een tijdelijke slachtplaats.

Naast artikel 10 van verordening nr. 1099/2009 waaruit dus blijkt dat voor particulier huishoudelijk verbruik slachten buiten het slachthuis mogelijk is, mits de meeste dieren voorafgaandelijk worden bedwelmd, is het nog mogelijk om dieren te slachten buiten een slachthuis indien het gaat om het doden van dieren in een noodsituatie of in situaties waarin de naleving van de voorschriften van verordening nr. 1099/2009 een onmiddellijk en ernstig risico voor de gezondheid of veiligheid van mensen zou meebrengen.

Ook voorziet verordening nr. 1099/2009 dat het niet van toepassing is indien dieren worden gedood in het kader van wetenschappelijke experimenten, tijdens de jacht of recreatievisserij en tijdens culturele of sportieve evenementen.

Verordening nr. 1099/2009 bevat geen andere bepalingen waaruit blijkt dat slachten buiten het slachthuis mogelijk zou zijn.”

De redenering van de gemachtigde kan worden bijgetreden. Uit de algemene economie van verordening (EG) nr. 1099/2009 en uit de artikelen 10 en 11 ervan blijkt dat slachten in een slachthuis de regel is, maar dat er in uitzonderingen is voorzien voor het slachten van pluimvee, konijnen en hazen door hun eigenaar voor particulier huishoudelijk gebruik¹², voor het slachten van andere dieren voor particulier huishoudelijk gebruik (artikel 10 van de verordening), alsook voor het slachten op het bedrijf met het oog op de rechtstreekse levering van kleine hoeveelheden vlees door de producent aan de eindverbruiker of aan de plaatselijke detailhandel die dergelijk vlees rechtstreeks als vers vlees aan de eindverbruiker levert (artikel 11 van de verordening). Het veralgemenen van het verbod tot slachten buiten slachthuizen en erkende tijdelijke slachtplaatsen is dus een aanvulling van de verordening die strekt tot een uitgebreidere bescherming van dieren bij het doden en die bijgevolg beschouwd moet worden als een stringenter nationaal voorschrift als bedoeld bij artikel 26 van de verordening dat enkel toelaatbaar is als het kan worden ingepast in de voorwaarden vermeld in die verordeningsbepaling. Op de vraag of dat effectief het geval is, antwoordde de gemachtigde het volgende:

“Het ontwerpbesluit is een aanvulling van verordening nr. 1099/2009 gelet op de specifieke situatie binnen het rechtsgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het ontwerp kadert dan ook in een ruimere bescherming van dieren dan deze verleend door de verordening.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering baseert zich hiervoor op artikel 26, lid 2, a) en b) van verordening nr. 1099/2009. Op basis van deze bepaling is het de lidstaten toegestaan om af te wijken van bepaalde voorschriften van de verordening in de zin dat ze nationale voorschriften kunnen aannemen die strekken tot een uitgebreidere bescherming van dieren bij het doden, dan die van deze verordening. Zo kunnen de lidstaten een

¹² Verordening (EG) nr. 1099/2009 is luidens artikel 1, lid 3, b), ervan niet van toepassing op deze gevallen.

uitgebreidere bescherming voorzien bij het doden, en daarmee verband houdende activiteiten, van dieren buiten een slachthuis.

De aanvulling die het ontwerp viseert, heeft betrekking op artikel 10 en artikel 4.4 van verordening nr. 1099/2009.

Wat volgt uit artikel 10 van verordening nr. 1099/2009 is reeds uiteengezet in het kader van de eerste vraag. Dieren kunnen buiten het slachthuis of een tijdelijke slachtplaats worden geslacht voor particulier huishoudelijk verbruik. Enkel pluimvee, konijnen en hazen moeten in dit geval niet voorafgaand bedwelmd worden, andere dieren wel. Voor andere dieren dan varkens, schapen en geiten gelden dan ook bijkomende voorschriften met betrekking tot de fixatiemethoden bij de bedwelmings.

Artikel 4.4 van verordening nr. 1099/2009 bevat een uitzondering op de voorschriften vervat in dat artikel indien dieren worden geslacht volgens speciale methoden die vereist zijn voor religieuze riten én mits het slachten plaatsvindt in een slachthuis.

In de overwegingen van verordening nr. 1099/2009 staat hieromtrent te lezen dat in richtlijn nr. 93/119/EG een uitzondering toegestaan is voor het bedwelmen bij religieuze slachtingen die in slachthuizen plaatsvinden. De Europese regelgever stelt dat aangezien de communautaire voorschriften die van toepassing zijn op religieus slachten, afhankelijk van de nationale contexten verschillend zijn omgezet en gezien het feit dat in de nationale regels rekening wordt gehouden met dimensies die verder gaan dan het doel van deze verordening, is het van belang dat de uitzondering op het bedwelmen voorafgaand aan het slachten gehandhaafd blijft, hierbij behouden de lidstaten echter een bepaalde mate van subsidiariteit. De regelgever benadrukt dat de verordening zo de vrijheid van godsdienst respecteert, evenals het recht voor iedereen om zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in de praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften zoals verankerd in artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelt in de praktijk vast dat de betrokken bepalingen niet het door de Europese regelgever gewenste effect met zich meebrengen en dus dat ze niet voldoende toereikend zijn om het dierenwelzijn optimaal te beschermen.

Hoewel enerzijds in het kader van het particulier huishoudelijk verbruik dieren bij slachting buiten het slachthuis steeds bedwelmd dienen te worden en anderzijds in het kader van religieuze slachting dieren steeds in het slachthuis dienen geslacht te worden, gebeurt dit niet.

Vele slachtingen gebeuren buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats en zonder voorafgaande bedwelmings. De reden hiervoor is onder meer dat particulieren niet beschikken over het vereiste verdovingsmateriaal.

Een effectieve controle van al deze slachtingen buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats is niet mogelijk.

Er is dan ook onnodig dierenleed, wat de Europese regelgever eveneens wenste uit te sluiten.”

De Raad van State kan zich bij deze zienswijze aansluiten. Een algemeen verbod op slachten buiten een slachthuis of een tijdelijke erkende slachtplaats, dat ook geldt voor de voormelde uitzonderingen op het beginsel van slachten in een slachthuis, kan worden beschouwd als een nationaal voorschrift dat strekt tot uitgebreidere bescherming van dieren bij het doden dan de bescherming die door verordening (EG) nr. 1099/2009 wordt geboden. Dit stringentere

nationale voorschrift kan worden ingepast in artikel 26, lid 2, eerste alinea, a) en b), van de verordening.

Overeenkomstig artikel 26, lid 2, tweede alinea, van de verordening moeten dergelijke stringenter nationale voorschriften wel aan de Europese Commissie ter kennis worden gebracht, die ze op haar beurt ter kennis brengt van de andere lidstaten. De kennisgeving aan de Commissie moet dan ook zo snel mogelijk na de aanneming van de beoogde regeling gebeuren.

*

PORTÉE DU PROJET

1. Le projet d'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale soumis pour avis a pour objet d'interdire, en exécution de l'article 16, § 2, de la loi du 14 août 1986 'relative à la protection et au bien-être des animaux' (ci-après : la loi sur le bien-être des animaux), la mise à mort et l'abattage des ovins, caprins, porcins et gibiers d'élevage hors des lieux autorisés (à savoir un abattoir¹ ou un site temporaire d'abattage²) à des fins de consommation domestique privée par leur propriétaire ou par toute autre personne sous la responsabilité et la surveillance du propriétaire (articles 1er et 2 du projet). Les infractions à l'interdiction sont punies conformément à l'article 36 de la loi sur le bien-être des animaux (article 3 du projet).

FONDEMENT JURIDIQUE

2. Il ressort du préambule que le fondement juridique de l'arrêté en projet est recherché dans l'article 16, § 2, de la loi sur le bien-être des animaux. L'alinéa 1er de ce paragraphe habilite le Roi (lire : le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale) à déterminer les méthodes d'étourdissement et d'abattage en fonction des circonstances de l'abattage et de l'espèce animale. En vertu de l'alinéa 2 du paragraphe 2, le Roi (lire : le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale) peut déterminer que certains abattages prescrits par un rite religieux doivent être effectués dans des abattoirs agréés ou dans des établissements agréés par le ministre qui a le bien-être des animaux dans ses attributions (lire : le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale)³, après avis de l'Agence fédérale pour la Sécurité de la Chaîne alimentaire, par des sacrificateurs habilités à ce faire par les représentants du culte.

Ces dispositions ne contiennent pas d'habilitation permettant d'interdire la mise à mort et l'abattage d'animaux en dehors des lieux autorisés ou de déterminer le lieu où les animaux peuvent être mis à mort ou abattus. À ce propos, le délégué a déclaré ce qui suit :

« De Brusselse Hoofdstedelijke Regering meent wel degelijk dat artikel 16, § 2, van de wet 14 augustus 1986 de uitdrukkelijke rechtsgrond is voor het ontwerp besluit. De Brusselse Hoofdstedelijke Regering beoogt met het ontwerp een oplossing te bieden voor het probleem dat slachtingen buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats *de facto* zonder bedwelming gebeuren. Hoewel de bestaande regelgeving, zoals artikel 16, § 1 van de wet van 14 augustus 1986, dit reeds verbiedt, zijn er problematische situaties. Een effectieve controle met bestraffing conform de bestaande regelgeving is in de praktijk onvoldoende haalbaar. De enige mogelijke oplossing om het hoofd te bieden aan deze problematische situaties, is het volledige verbod op het doden en slachten buiten het

¹ Un abattoir est défini comme étant « tout établissement utilisé pour l'abattage d'animaux terrestres qui relève du champ d'application du règlement (CE) n° 853/2004 [du Parlement européen et du Conseil du 29 avril 2004 fixant des règles spécifiques d'hygiène applicables aux denrées alimentaires d'origine animale] » (article 1er, 5°, du projet). Le point 1.16 de l'annexe I de ce règlement définit l'abattoir comme « un établissement utilisé pour l'abattage et l'habillage des animaux dont la viande est destinée à la consommation humaine ».

² Il s'agit d' « un site agréé par le ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale qui a le bien-être des animaux dans ses attributions et mis à disposition pour la mise à mort ou l'abattage » (article 1er, 6°, du projet).

³ Article 94, § 1er, de la loi spéciale du 8 août 1980 'de réformes institutionnelles'.

slachthuis en de tijdelijke slachtplaats. Dit is de enige manier om een einde te stellen aan alle thuisslachtingen die dus in de praktijk zonder bedwelmingsmiddelen gebeuren. Artikel 16, § 2, van de wet van 14 augustus 1986 voorziet dat de Koning onder meer de methoden van slachten kan bepalen. Het feit dat slachten enkel nog mogelijk is in het slachthuis of de tijdelijke slachtplaats heeft wel degelijk betrekking op de manier van slachten, namelijk dat deze dient te gebeuren in het slachthuis of de tijdelijke slachtplaats ».

Le Conseil d'État ne peut se rallier à ce point de vue quant à la portée de la notion de « méthodes d'abattage » à l'article 16, § 2, alinéa 1er, de la loi sur le bien-être des animaux. L'exposé des motifs du projet, devenu cette loi, ne donne certes pas de précision quant à cette portée⁴, mais *Le Grand Robert de la langue française* définit de manière générale le terme méthode comme suit : « ensemble de moyens raisonnés employés pour parvenir à un but ». Ce terme fait donc référence à une certaine pratique, et non à un site où l'abattage peut ou doit être effectué.

L'article 16, § 2, alinéa 2, de la loi sur le bien-être des animaux concerne uniquement les abattages prescrits par un rite religieux. Sur la base de cette disposition, il peut être prescrit que les abattages rituels en dehors d'un abattoir ou d'un site temporaire d'abattage agréé ne sont pas possibles⁵. Elle ne procure toutefois pas de fondement juridique à l'interdiction générale de la mise à mort et de l'abattage d'animaux (donc également les abattages non rituels) en dehors d'un abattoir ou d'un site d'abattage temporaire.

Dès lors, l'article 16, § 2, de la loi sur le bien-être des animaux ne procure pas de fondement juridique à l'arrêté en projet, pas plus, au demeurant, que l'article 16, § 3, de cette même loi.

Un recours au pouvoir général d'exécution du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale⁶, combiné avec les articles 15 ou 16 de la même loi, n'est pas non plus suffisant pour fonder l'arrêté en projet. En effet, il ne peut se déduire de ces dispositions législatives que le législateur visait une interdiction générale de la mise à mort et de l'abattage d'animaux en dehors des abattoirs ou des sites temporaires d'abattage.

3. L'article 24, alinéa 1er, de la loi du 5 septembre 1952 'relative à l'expertise et au commerce des viandes' dispose que l'abattage en dehors des abattoirs est interdit sauf dans le cas où l'animal n'est pas obligatoirement soumis à l'expertise en vertu de l'article 2 de la même loi ou si une disposition légale ou réglementaire autorise l'abattage selon un rite religieux en dehors d'un abattoir. L'article 2, alinéa 1er, de la même loi prescrit que les viandes de boucherie provenant d'animaux abattus dans le royaume doivent être expertisées après l'abattage. Il n'est fait exception à cette obligation que pour les viandes provenant de porcs, moutons, chèvres, chevreaux, agneaux, abattus par un particulier, à son domicile, pour les besoins exclusifs de son ménage.

⁴ *Doc. parl.*, Sénat, 1982-83, n° 469/1, p 9.

⁵ Voir au demeurant l'arrêté royal du 11 février 1988 'relatif à certains abattages prescrits par un rite religieux' qui a été pris en exécution de cette disposition législative.

⁶ Article 8 de la loi spéciale du 12 janvier 1989 'relative aux Institutions bruxelloises', combiné avec l'article 20 de la loi spéciale du 8 août 1980 'de réformes institutionnelles'.

Il ressort de la combinaison de ces deux dispositions qu'elles autorisent l'abattage de moutons, de chèvres et de porcs en dehors d'un abattoir pour un particulier, à son domicile et pour son usage personnel ou si une disposition légale ou réglementaire autorise l'abattage selon un rite religieux en dehors d'un abattoir. Dès lors que le dispositif en projet va à l'encontre de ces dispositions, il n'est pas possible d'invoquer à cet effet le pouvoir général d'exécution, combiné avec ces dernières dispositions, dans la mesure où elles s'inscrivent dans la compétence des régions en matière de bien-être animal ⁷.

4. Il en résulte qu'à défaut de fondement juridique, le dispositif en projet ne peut se concrétiser. Ce dernier ne pourra aboutir que si la loi sur le bien-être des animaux est modifiée, soit pour l'intégrer dans cette loi, soit pour habiliter expressément le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale à l'édicter.

Dans les deux cas, l'avant-projet d'ordonnance concerné devra être soumis à l'avis du Conseil d'État.

OBSERVATION FINALE

5. Même si elle est élaborée sous la forme d'un avant-projet d'ordonnance, l'interdiction prévue de la mise à mort et de l'abattage en dehors des sites agréés doit être compatible avec les dispositions du règlement (CE) n° 1099/2009 du Conseil du 24 septembre 2009 'sur la protection des animaux au moment de leur mise à mort'. En effet, s'il devait s'avérer que ce n'est pas le cas, l'élaboration d'un avant-projet d'ordonnance n'aurait guère de sens.

Le règlement (CE) n° 1099/2009 ne contient en tout cas pas de disposition expresse prévoyant que seuls seraient autorisés la mise à mort et l'abattage d'animaux dans un abattoir ⁸. Dans un certain nombre d'avis ⁹, le Conseil d'État a déduit de l'article 4,

⁷ La loi du 5 septembre 1952 relève en effet pour l'essentiel de la compétence de l'autorité fédérale.

⁸ Conformément à l'article 2, k), du règlement, un abattoir est « tout établissement utilisé pour l'abattage d'animaux terrestres qui relève du champ d'application du règlement (CE) n° 853/2004 ». Voir à ce sujet la note de bas de page 1.

⁹ Avis C.E. 56.442/3 du 27 juin 2014 sur un projet d'arrêté royal 'relatif à la protection des animaux pendant l'abattage et la mise à mort'; avis C.E. 57.522/3 du 11 juin 2015 sur un projet d'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale 'portant modification de l'arrêté royal du 11 février 1988 relatif à certains abattages prescrits par un rite religieux'; avis C.E. 59.272/4 du 12 mai 2016 sur le projet devenu l'arrêté du Gouvernement wallon du 18 août 2016 'modifiant l'article 2 de l'arrêté royal du 11 février 1988 relatif à certains abattages prescrits par un rite religieux'; avis C.E. 59.484/3 et 59.485/3 du 29 juin 2016 sur une proposition de décret de la Région flamande 'houdende wijziging van diverse bepalingen van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, wat een pijnloze manier van sterven van te slachten dieren betreft' et sur une proposition de décret de la Région flamande 'houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren en de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel, wat betreft het invoeren van een verbod op het onverdoofd ritueel slachten', *Doc. parl.*, Parl. fl., 2015-16, n°s 111/2 et 351/2; avis C.E. 60.505/3 du 29 décembre 2016 sur le projet devenu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles Capitale du 9 février 2017 'relatif à la protection des animaux pendant l'abattage et la mise à mort'; avis C.E. 60.870/4 et 60.871/4 du 20 février 2017 sur une proposition de décret de la Région wallonne 'modifiant la loi du 14 août 1986 relative à la protection et au bien-être des animaux, en vue d'interdire l'abattage rituel des animaux sans étourdissement préalable' et sur une proposition de décret de la Région wallonne 'visant à interdire l'abattage sans étourdissement en Wallonie', *Doc. parl.*, Parl. wall., 2014-15, n° 110/2 et 2016-17, n° 604/2.

paragraphe 4¹⁰, du règlement que l'abattage sans étourdissement opéré dans le cadre de rites religieux est uniquement envisageable dans un abattoir et ne peut dès lors être effectué par un particulier à son domicile¹¹.

À la question de savoir comment le régime en projet s'articule avec le règlement, le délégué a répondu ce qui suit :

« De Verordening nr. 1099/2009 voorziet dat dieren uitsluitend gedood worden nadat zij zijn bedwemeld volgens de methoden en desbetreffende specifieke toepassingsvoorschriften, zoals beschreven in bijlage I van de verordening. De toestand van bewusteloosheid en gevoelloosheid moet worden aangehouden tot bij het dier de dood is ingetreden.

(...)

De aard van deze methoden zorgt ervoor dat het praktisch zo goed als onmogelijk is om dieren conform de vereisten van de verordening te doden buiten een slachthuis of een tijdelijke slachtplaats.

Verordening nr. 1099/2009 vereist zo dat slachten in een slachthuis gebeurt.

Artikel 10 van verordening nr. 1099/2009 verduidelijkt dat enkel de voorschriften van onder meer artikel 4, lid 1 van toepassing zijn voor particulier huishoudelijk verbruik van andere dieren dan pluimvee, konijnen en hazen en de daarmee verband houdende activiteiten buiten het slachthuis door de eigenaar ervan of door een persoon onder de verantwoordelijkheid en het toezicht van de eigenaar. Bijkomende voorschriften zijn van toepassing op het slachten buiten het slachthuis van andere dieren dan pluimvee, konijnen, hazen, varkens, schapen en geiten voor particulier huishoudelijk verbruik.

Dit betekent dat dieren buiten een slachthuis kunnen worden gedood voor particulier huishoudelijk verbruik.

¹⁰ Cette disposition s'énonce comme suit : « Pour les animaux faisant l'objet de méthodes particulières d'abattage prescrites par des rites religieux, les prescriptions visées au paragraphe 1 ne sont pas d'application pour autant que l'abattage ait lieu dans un abattoir ».

L'article 4, paragraphe 1, du règlement s'énonce comme suit :

« Les animaux sont mis à mort uniquement après étourdissement selon les méthodes et les prescriptions spécifiques relatives à leur application exposées à l'annexe I. L'animal est maintenu dans un état d'inconscience et d'insensibilité jusqu'à sa mort.

Les méthodes visées à l'annexe I qui n'entraînent pas la mort instantanée (ci-après dénommées 'simple étourdissement') sont suivies aussitôt que possible d'un procédé provoquant infailliblement la mort, comme la saignée, le jonchage, l'électrocution ou l'anoxie prolongée ».

¹¹ Quant à la compatibilité de l'article 4, paragraphe 4, du règlement avec la liberté de religion, la Cour de Justice a été saisie d'une demande préjudicielle, qui s'énonce comme suit : « L'article 4, paragraphe 4, combiné à l'article 2, sous k), du règlement (CE) n° 1099/2009 (...) du conseil du 24 septembre 2009, sur la protection des animaux au moment de leur mise à mort est-il invalide en raison d'une violation de l'article 9 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, de l'article 10 de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne et/ou de l'article 13 du Traité sur le fonctionnement de l'Union européenne, dès lors qu'il dispose que les animaux faisant l'objet de méthodes particulières d'abattage prescrites par des rites religieux ne peuvent être abattus sans étourdissement que dans un abattoir qui relève du champ d'application du règlement (CE) n° 853/2004 (...), alors qu'en région flamande, la capacité de ces abattoirs est insuffisante pour répondre à la demande d'abattage rituel d'animaux sans étourdissement qui est constatée chaque année à l'occasion de la fête musulmane du sacrifice et que les charges liées à la transformation d'établissements d'abattage temporaires agréés et contrôlés par les autorités publiques en abattoirs qui relèvent du champ d'application du règlement (CE) n° 853/2004, ne semblent pas pertinentes pour atteindre les objectifs visés de bien-être des animaux et de santé publique et qu'elles ne semblent pas proportionnées à ces objectifs ? » (demande de décision préjudicielle présentée par le tribunal de première instance de Bruxelles (Belgique) le 1er août 2016 – Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen e.a. contre la Région flamande (affaire C-426/16) (2016/C 383/06)).

Dit betekent eveneens dat pluimvee, konijnen en hazen wanneer gedood buiten het slachthuis voor particulier huishoudelijk verbruik, niet voorafgaand bedwelmd dienen te worden, de andere dieren dienen wel voorafgaand bedwelmd te worden.

Tot slot betekent dit dat bij het doden buiten het slachthuis voor particulier huishoudelijk verbruik van andere dieren dan varkens, schapen en geiten bijkomende voorschriften gelden die voornamelijk betrekking hebben op de fixatiemethoden gebruikt bij het bedwelmen.

Uit de praktijk blijkt dat van zodra een bedwelming vereist is, het slachten *de facto* in het slachthuis of een tijdelijke slachtplaats moet gebeuren. Men lijkt niet voldoende geëquipeerd te zijn om aan de voorschriften van de verordening te voldoen om bedwelmd te slachten buiten het slachthuis of een tijdelijke slachtplaats.

Naast artikel 10 van verordening nr. 1099/2009 waaruit dus blijkt dat voor particulier huishoudelijk verbruik slachten buiten het slachthuis mogelijk is, mits de meeste dieren voorafgaandelijk worden bedwelmd, is het nog mogelijk om dieren te slachten buiten een slachthuis indien het gaat om het doden van dieren in een noodsituatie of in situaties waarin de naleving van de voorschriften van verordening nr. 1099/2009 een onmiddellijk en ernstig risico voor de gezondheid of veiligheid van mensen zou meebrengen.

Ook voorziet verordening nr. 1099/2009 dat het niet van toepassing is indien dieren worden gedood in het kader van wetenschappelijke experimenten, tijdens de jacht of recreatievisserij en tijdens culturele of sportieve evenementen.

Verordening nr. 1099/2009 bevat geen andere bepalingen waaruit blijkt dat slachten buiten het slachthuis mogelijk zou zijn ».

Le raisonnement du délégué peut être suivi. Il résulte de l'économie générale du règlement (CE) n° 1099/2009 et de ses articles 10 et 11 que l'abattage a lieu en principe dans un abattoir, mais que des exceptions sont prévues pour l'abattage des volailles, lapins et lièvres par leur propriétaire pour sa consommation domestique privée ¹², pour l'abattage d'autres animaux à des fins de consommation domestique privée (article 10 du règlement), ainsi que pour l'abattage pratiqué dans l'exploitation à des fins d'approvisionnement direct par la production, en petites quantités de viande, du consommateur final ou du commerce de détail local fournissant directement cette viande au consommateur final sous la forme de viande fraîche (article 11 du règlement). La généralisation de l'interdiction d'abattage en dehors des abattoirs et des sites temporaires d'abattage agréés est donc un complément au règlement qui vise à offrir une plus grande protection des animaux au moment de leur mise à mort et qui doit dès lors être considéré comme une disposition nationale plus stricte au sens de l'article 26 du règlement, qui peut uniquement être admise si elle peut s'inscrire dans les conditions mentionnées dans cette disposition du règlement. À la question de savoir si tel est effectivement le cas, le délégué a répondu en ces termes :

« Het ontwerpbesluit is een aanvulling van verordening nr. 1099/2009 gelet op de specifieke situatie binnen het rechtsgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het ontwerp kadert dan ook in een ruimere bescherming van dieren dan deze verleend door de verordening.

¹² Selon son article premier, paragraphe 3, b), le règlement (CE) n° 1099/2009 n'est pas applicable à ces cas.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering baseert zich hiervoor op artikel 26, lid 2, a) en b) van verordening nr. 1099/2009. Op basis van deze bepaling is het de lidstaten toegestaan om af te wijken van bepaalde voorschriften van de verordening in de zin dat ze nationale voorschriften kunnen aannemen die strekken tot een uitgebreidere bescherming van dieren bij het doden, dan die van deze verordening. Zo kunnen de lidstaten een uitgebreidere bescherming voorzien bij het doden, en daarmee verband houdende activiteiten, van dieren buiten een slachthuis.

De aanvulling die het ontwerp viseert, heeft betrekking op artikel 10 en artikel 4.4 van verordening nr. 1099/2009.

Wat volgt uit artikel 10 van verordening nr. 1099/2009 is reeds uiteengezet in het kader van de eerste vraag. Dieren kunnen buiten het slachthuis of een tijdelijke slachtplaats worden geslacht voor particulier huishoudelijk verbruik. Enkel pluimvee, konijnen en hazen moeten in dit geval niet voorafgaand bedwelmd worden, andere dieren wel. Voor andere dieren dan varkens, schapen en geiten gelden dan ook bijkomende voorschriften met betrekking tot de fixatiemethoden bij de bedwelmings.

Artikel 4.4 van verordening nr. 1099/2009 bevat een uitzondering op de voorschriften vervat in dat artikel indien dieren worden geslacht volgens speciale methoden die vereist zijn voor religieuze riten én mits het slachten plaatsvindt in een slachthuis.

In de overwegingen van verordening nr. 1099/2009 staat hieromtrent te lezen dat in richtlijn nr. 93/119/EG een uitzondering toegestaan is voor het bedwelmen bij religieuze slachtingen die in slachthuizen plaatsvinden. De Europese regelgever stelt dat aangezien de communautaire voorschriften die van toepassing zijn op religieus slachten, afhankelijk van de nationale contexten verschillend zijn omgezet en gezien het feit dat in de nationale regels rekening wordt gehouden met dimensies die verder gaan dan het doel van deze verordening, is het van belang dat de uitzondering op het bedwelmen voorafgaand aan het slachten gehandhaafd blijft, hierbij behouden de lidstaten echter een bepaalde mate van subsidiariteit. De regelgever benadrukt dat de verordening zo de vrijheid van godsdienst respecteert, evenals het recht voor iedereen om zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in de praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften zoals verankerd in artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelt in de praktijk vast dat de betrokken bepalingen niet het door de Europese regelgever gewenste effect met zich meebrengen en dus dat ze niet voldoende toereikend zijn om het dierenwelzijn optimaal te beschermen.

Hoewel enerzijds in het kader van het particulier huishoudelijk verbruik dieren bij slachting buiten het slachthuis steeds bedwelmd dienen te worden en anderzijds in het kader van religieuze slachting dieren steeds in het slachthuis dienen geslacht te worden, gebeurt dit niet.

Vele slachtingen gebeuren buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats en zonder voorafgaande bedwelmings. De reden hiervoor is onder meer dat particulieren niet beschikken over het vereiste verdovingsmateriaal.

Een effectieve controle van al deze slachtingen buiten het slachthuis en de tijdelijke slachtplaats is niet mogelijk.

Er is dan ook onnodig dierenleed, wat de Europese regelgever eveneens wenste uit te sluiten ».

Le Conseil d'État peut se rallier à ce point de vue. L'interdiction générale de procéder à un abattage en dehors d'un abattoir ou d'un site temporaire d'abattage agréé, qui vaut également pour les exceptions précitées au principe de l'abattage en abattoir, peut être considérée comme une disposition nationale visant à assurer une plus grande protection des animaux au moment de leur mise à mort que la protection qui est offerte par le règlement (CE) n° 1099/2009. Cette disposition nationale plus stricte peut se concilier avec l'article 26, paragraphe 2, premier alinéa, a) et b), du règlement.

Conformément à l'article 26, deuxième alinéa, du règlement, de telles dispositions nationales plus strictes doivent cependant être notifiées à la Commission européenne qui, à son tour, les portera à la connaissance des autres États membres. La notification à la Commission devra dès lors intervenir dans les plus brefs délais après l'adoption du dispositif envisagé.

DE GRIFFIER – LE GREFFIER

DE VOORZITTER- LE PRÉSIDENT

Annemie GOOSSENS

Jan SMETS